

Inhoud

- Zangeres op Zanzibar 7
- Kerstmis in het oerwoud 18
- Ah, c'est l'Afrique 31
- Médecin de nuit 41
- Met V.S. Naipaul op Trinidad 50
- Het Cairo van Naguib Mahfouz 102
- Abdelaziz 116
- Het verhaal van Joseph 126

Zangeres op Zanzibar

Ze is een bekende zangeres op Zanzibar, meer hebben mijn kennissen in Dar-es-Salaam me niet over haar verteld. Onwillekeurig schiet ik omhoog uit mijn stoel als ik haar de hotellobby zie binnenkomen. Aziza draagt een knalgele zijden jurk. Ze loopt niet, ze *schrijdt*, het hoofd opgeheven. Lachend drukt ze me de hand. Ik schat haar een jaar of veertig. Mooi is ze, niet groot, compact gebouwd, met een sterke kop en glanzende tanden.

'Mijn auto staat voor de deur,' zegt ze. Even later zit ik naast haar. In de auto hangt een zoete, bedwelmende geur.

'*Buchur*,' raad ik.

Ze lacht. 'Zo noemen ze het in Saoedi-Arabië.' Ze reikt naar het dashboardkastje en haalt er een flacon met een bruine dikke vloeistof uit. 'Wij noemen het *haloudi*.'

We rijden over de boulevard langs de zee. De drie roestige boten die ik op de dag van mijn aankomst zag, liggen nog steeds voor anker aan de kust. 'Dat is al twee jaar zo,' zegt Aziza, 'ze moeten gerepareerd worden.'

Aan de overkant het vroegere paleis van de sultan, de hagelwitte, bedrieglijke gevel van een stad in verval. Hoog in de toren wappert een vuile groene vlag. Sinds de sultan in 1964 verdreven werd door de Afrikaanse meerderheid op het eiland, is het een regeringsgebouw.

's Avonds trekken de Zanzibari's naar de boulevard om de frisse zeewind op te snuiven. De groene neonlampen op de balustrades van het paleis flitsen dan aan en hullen de omgeving in een zacht licht dat overvloeit in de lichtjes aan de waterkant, waar maïskolven, cassave en kip geroosterd worden. Het is het enige moment van de dag waarop dit strenge monument uit

het verleden zich lijkt te verzoenen met het rommelige leven dat aan zijn voeten ontsproten is.

‘Heb je de flats van *de kleine man* al gezien?’

‘De kleine man?’

‘Karume, bedoel ik.’

Abeid Karume, zijn naam heeft een donkere klank. Ik heb al zoveel over hem gehoord. Hij was het die de Arabieren van het eiland verjoeg en de Afrikanen aan de macht bracht. Voor hij president werd, was hij stoker op een schip. Een simpele man met een diepe haat tegen de vroegere heersers. Een geweldenaar.

De flats liggen in een eindeloze rij aan weerszijden van de weg. ‘Wij noemen ze treinen.’ Aziza’s stem klinkt spottend. Zoals ze daar liggen, achter elkaar, met hun beduimelde ramen en schoorstenen op het dak, lijken ze inderdaad op de wagons van een goederentrein.

‘Dat was het enige wat hij kon: huizen bouwen,’ zegt Aziza, ‘als het aan hem had gelegen, had hij heel Zanzibar vol flats gezet. Niet om iets te maken, maar om de Arabieren te laten zien dat hij even sterk was als zij. Hij bevocht hen met cement. Hij kon zelfs het heilige Al-Kaaba-schrijn van Mekka nabouwen, riep hij.’

Eerst wilde Karume hier wolkenkrabbers neerzetten, maar dat werd hem door zijn Oostduitse adviseurs afgeraden. De grond was te moerassig. ‘Toen zei hij: dan bouw ik ze in de lengte!’

Ze praat alsof ze het over een dom broertje heeft, maar er ligt ook bitterheid in haar stem. ‘Hij haatte intellectuelen,’ zegt ze, ‘hij was er trots op dat niet één lid van de Revolutionaire Raad de middelbare school had afgemaakt. Zijn bekendste slogan was: Jullie hebben gestudeerd, maar niets begrepen. Leren deed je op straat, vond hij.’

Ik heb foto’s van Karume gezien die gemaakt werden tijdens de viering van de onafhankelijkheid, enkele jaren voor hij werd vermoord. Hij stond op een estrade, een kleine, gezette man in een te groot militair pak, een zwarte stok in de hand. Zijn broek

slobberde over zijn schoenen. Hij zag er onwennig en boers uit, alsof ze hem van straat hadden opgepikt en op dat podium gezet. Achter hem rezen vertegenwoordigers van buitenlandse delegaties op, Chinezen, Russen, Oostduitsers, Afrikanen, de meesten in hemdsmouwen. Mannen, opgelost in de contradicties van postkoloniaal Afrika.

‘Heb je hem ooit ontmoet?’

Aziza maakt een vaag handgebaar. ‘Iedereen kende hem. Hij dwaalde altijd rond op de bouwplaatsen. Als hij een arbeider betrapte die niet aan het werk was, sloeg hij hem met zijn stok.’

We slaan een zijstraatje in. De asfaltweg verandert in een zandpad. Een nieuwe buurt, zo te zien, hier en daar wordt gebouwd. Aziza stopt, parkeert de auto in een garage. Vijf trappen op, een bel. De vrouw die opendoet draagt een zelfde gele jurk als Aziza. Ze ziet er meer Arabisch dan Afrikaans uit. Lange haren met losse krullen, een knap gezicht. Nagla. Ze maakt een fragiele indruk, al is ze zwaarder dan Aziza. Haar koolzwarte ogen kijken onderzoekend van Aziza naar mij en dan weer terug.

‘Ik zat op jullie te wachten.’

Aziza verdwijnt in de slaapkamer, komt terug in een witrood gebloemde *kanga* en begint aan de tafel in de hoek een jurk te strijken. ‘Vanavond gaan we naar Bububu,’ kondigt ze aan.

Nagla zit naar een videofilm te kijken en maakt geen aanstalten om het toestel uit te zetten. Een horrorfilm, het favoriete genre in Zanzibar. Weinig dialoog, veel gehuil en geschreeuw. Een man wordt achtervolgd door zijn vermoorde vrouw. Hij zaagt haar kop af met een kettingzaag, bloedspatten vullen het scherm. Nagla zucht, alsof ze pijn heeft. Hij zaagt haar armen af, en haar benen, maar haar hoofd blijft tekeergaan. Weer zucht Nagla: ‘*Maskini*, och arme.’

Soms roept ze iets naar Aziza of loopt naar de keuken, waar de Afrikaanse kok het eten klaarmaakt. Het is zo’n film waar je op elk moment kan invallen, de verhaallijn is simpel, golvend: telkens als je denkt dat het gevaar geweken is, duikt het des te heviger weer op. Nu vliegt het krijsende hoofd van de vrouw

door de kamer en kaatst tegen de muren.

Mijn ogen glijden weg van het scherm. In de gang achter me staan wel twintig paar schoenen op een rij. Naast de eettafel een wasbak, een aangepaste versie van het bassin dat traditioneel wordt rondgedragen voor het eten. Aan de muur hangt een ingekleurde foto van een ernstige man met een veel jongere Nagla. Ze heeft iets popperigs op die foto, haar haren zijn uitbundig gekruld, haar ogen zwaar opgemaakt.

Nagla vangt mijn blik. 'Mijn huwelijksfoto,' zegt ze.

'Waar is je man nu?'

'In Kenia, bij zijn eerste vrouw.'

Hij is zakenman, reist heen en weer tussen Zanzibar en Kenia.

'Ze is altijd blij als hij weg is,' roept Aziza over haar schouder heen, 'dan kan ze doen wat ze wil.'

Nagla bijt haar iets toe in het Swahili en lacht verontschuldigend naar mij. 'Een van onze zonen studeert in Duitsland,' zegt ze. Niet veel later zit ik op schoot met een fotoalbum dat hij onlangs stuurde. Een moderne jongeman, zo te zien. Hier staat hij in de sneeuw, in spijkerpak, een gehaakte muts op het hoofd. Daar zit hij in zijn studentenkamer, een stereotoren op de achtergrond, posters van Bob Marley en Haile Selassie aan de muur. Zijn haren zijn lang en wollig, ongekamd, op zijn hemd zit een rood-geel-groen speldje.

'Een Rastafari!'

Nagla schuift over de bank naar me toe. 'Wat zeg je?'

'Dat je zoon een Rastafari is!' Ik wijs naar zijn *dreadlocks* en het speldje op zijn hemd.

Nagla kijkt me peinzend aan. 'Lange haren, ik dacht altijd dat hij die had omdat het daar zo koud was.'

Bububu blijkt buiten de stad te liggen. Het schemert al als we op weg gaan. Nagla stopt bij een winkeltje. In het licht van een gelig peertje staan flessen drank tot aan het plafond. Als de eigenaar haar ziet, neemt hij zonder een woord te zeggen een fles *conjagi*, lokale gin, van het rek, wikkelt die in een bruine zak en brengt hem naar de auto.

Terwijl we verder rijden begint Aziza te zingen. Ze heeft een diepe keelstem. Tokkelend op het dashboard geeft ze het ritme aan.

Ulli haaga, aije haaga, ull bahabbak...

Zeg me iets, wat dan ook, zeg: ik hou van je...

Het is een liedje van de Egyptische zanger Abdelhalim Hafez. Arabische muziek is razend populair op het eiland, Aziza kent tientallen liedjes uit haar hoofd. 'Toen Nasser indertijd *de kleine man* opzocht kon hij zijn oren niet geloven,' zegt ze, 'hij werd op het vliegveld verwelkomd door een orkest dat een volledig Egyptisch repertoire speelde.'

De kleine man, weer is er die eigenaardige vertrouwde toon in Aziza's stem. Ik laat mijn hoofd tegen de achterbank rusten en denk na over de gebeurtenissen van die middag. Uit alles blijkt dat Aziza bij Nagla woont, maar na het eten ging de telefoon en moest ze ineens weg. 'Haar kinderen,' zei Nagla met een betekenisvolle blik. Aziza, getrouwd? Ik had bijna automatisch verondersteld dat ze alleen was. De smalende opmerkingen over Nagla's huwelijk hadden er niet om gegaan.

'En waar is haar man dan?'

Nagla keek me verbaasd aan: 'Haar man? Heeft ze je niet verteld wat er met hem is gebeurd?'

'Bububu!' Met een kreet onderbreekt Aziza mijn gedachten. In de verte duiken de wazige lichtjes van een strandterras op.

'Neem jij de conjagi?'

'Nee, neem jij hem maar.'

Kibbelend stappen ze uit de auto. Nagla stopt de fles in haar tas. 'Sterke drank is hier te duur,' zegt ze, 'we doen het altijd zo.'

In gedempt licht zitten de eilandbewoners aan witte tafeltjes te praten. Ze kijken op, groeten als we voorbijlopen. Iedereen kent elkaar hier. Aan de bar hangen een paar dronken mannen rond een vrouw in een korte glimmende jurk.

We bestellen tonic. Aziza's ogen speuren in het halfduister langs de tafeltjes. 'Noura is er niet,' stelt ze vast.

'Die zit in de problemen,' zegt Nagla. Noura is de eigenares-

se van het café. Ze is de negentienjarige minnares van een oude Japanner die op het eiland woont. Hij is hier ooit als expert gekomen, maar wil niet meer weg. Iedereen noemt hem mister Honda. 'Mister Honda is héél oud,' zegt Aziza, 'en toch is Noura helemaal gek van hem. Hij heeft dit café voor haar gekocht. Maar het gaat niet zo goed met Noura en Honda. Er is een derde in het spel.'

'Die verliefd is op Noura?'

'Nee, nee, een meisje dat verliefd is op Honda! Zij wil dat hij ook zo'n café voor haar koopt!'

'En mister Honda?'

'We weten het niet. Mister Honda heeft het moeilijk, die andere is nog jonger en mooier.'

Nagla heeft onze glazen halfvol conjagi geschonken. Nu vult ze ze tot de rand met tonic. 'Daar heb je haar!' sist ze tussen haar tanden en begint met haar armen te zwaaien in de richting van de bar: 'Noura! Nouraaa!' Het meisje dat naar ons toe loopt is zo dronken dat ze zich nauwelijks staande kan houden. Ze lacht onzeker, houdt zich vast aan de leuning van mijn stoel en begint in volslagen incoherent Engels te praten.

'Het spijt me,' zegt ze ineens, 'ik moet weg. Maar ik ben zo terug. Wacht op mij.'

Ze loopt naar de pick-up die op het parkeerterrein staat. Een geschenk van Honda. Het zand stuift hoog op als ze wegrijdt. Nagla schenkt de glazen nog eens vol. De mannen aan de bar worden steeds luider. Een van hen legt zijn arm om de vrouw met de glimmende jurk. Een droge, vreugdeloze lach stijgt op uit haar keel.

Aziza en Nagla praten in het Swahili, op hoge toon.

'Wat is er?'

Aziza knijpt haar ogen tot spleetjes. 'Binnenkort komt Nagla's man terug.' Er klinkt leedvermaak in haar stem.

Nagla zucht. 'Afgelopen met uitgaan, elke avond één glaasje en dan naar bed! En 's morgens om vijf uur opstaan om te bidden!'

'Een goede moslim, een heel goede moslim,' grijnst Aziza.

Nagla werpt haar een venijnige blik toe: 'Zij daar, zij maakt altijd van de gelegenheid gebruik om te vluchten.'

'Wat moet ik doen als hij er is? Ik wil jullie niet storen.'

'Je stoort ons niet! Dat weet je best!'

'Ik ga naar Dar-es-Salaam, ik moet een paar dingen regelen.' Aziza kijkt me aan. Ligt Dar-es-Salaam niet op mijn terugweg? Misschien kunnen we samen gaan. Ze tuurt naar de kalme zee in de verte. 'Heel Zanzibar roddelt over ons,' zegt ze, 'sommigen denken dat ik een verhouding heb met Nagla, anderen zeggen dat het mij om haar man te doen is.'

Nagla keert zich naar mij, als om steun te zoeken. 'Ik zeg altijd tegen haar: trouw met hem, volgens de koran mag hij met vier vrouwen trouwen! Dan kunnen we met zijn drieën blijven zonder dat iemand er iets over kan zeggen!' Ze lijkt het te menen.

Aziza glimlacht afwezig. 'Laten we gaan,' zegt ze, 'Noura komt niet meer.' Het is stil op de weg als we terugrijden. Eén auto komen we tegen, hij racet voorbij. Het is de pick-up van Noura. In een flits zie ik haar gezicht. Ze heeft een verbeterde trek om de mond.

Die avond moet Aziza optreden op een huwelijksfeest. Nagla haalt me op. Als we aan komen rijden, horen we Aziza's stem al van verre. Buiten de feesttent staan drommen mensen te luisteren.

Nagla neemt mijn hand en loodst me naar binnen. De mannen vierten elders feest; de enige mannen in deze tent zijn de leden van het orkest. De vrouwen maken meteen plaats voor ons op de eerste rij. Aziza draagt een lange jurk met glitters die in alle kleuren oplichten. Ze glimlacht even als ze ons ziet, maar de rest van de avond is haar blik ver weg, opgelost in de menigte.

Op herhaaldelijk verzoek heft ze een Swahili-liedje aan dat ik de afgelopen dagen voortdurend heb gehoord. Het is de hit van het moment, over een vrouw die net getrouwd is en zich richt tot de eerste echtgenote van haar man.

*Je kan hem opsluiten,
maar hij zal een kuil onder de deur graven
om te vluchten, want hij is van mij...*

De vrouwen klappen enthousiast in de handen en zingen mee. Een meisje maakt zich los uit de menigte. Ze danst met een geldbiljet naar Aziza toe, zwaait er sierlijk mee heen en weer voor haar gezicht en stopt het in haar jurk.

Dansend draait het meisje zich om naar het publiek. Nagla geeft me een duw in de zij: 'De rivale van Noura!'

*Je kan hem opsluiten,
maar hij zal naar de telefoon grijpen
om mij te bellen, want hij is van mij...*

Het meisje werpt een vrijmoedige blik de zaal in en houdt een denkbeeldige telefoonhoorn tegen het oor. Nagla kijkt achterom. 'Noura is er ook!'

De hele zaal houdt de adem in als Noura naar voren komt. Ze heeft een feestelijke witte jurk aan, maar ziet er afgetobd uit. Ook zij heeft een geldbiljet in de hand. Ze houdt het hoog in de lucht, toont het aan het publiek en plakt het op Aziza's bezwete voorhoofd. Als ze zich omdraait, is haar blik niet triomfantelijk als die van haar rivale, maar onzeker.

'*Maskini...*' hoor ik Nagla naast me fluisteren. Voor we beseffen wat er gebeurt, haalt Noura's hand uit naar haar rivale en vliegen ze elkaar in de haren. Ik zie Aziza van achter de microfoon komen en op de twee toeschieten. Het orkest speelt door, maar wordt overstemd door het gekrijs van vrouwen die toesnellen om de twee kemphanen te scheiden. Ook ik ben opgestaan, maar Nagla houdt me tegen. 'Hier blijven,' zegt ze streng. Ze trekt me mee naar de uitgang. Als we buiten adem in de auto zitten, zien we Aziza uit het kluwen van mensen te voorschijn komen. Haastig stapt ze in.

Nagla start meteen. Wegwezen.

'Wat een drama!' zeg ik.

Aziza maakt een sussend gebaar: 'Het is al voorbij. Het gebeurt wel vaker.'

'Als ik Noura was, ik zou het wel weten,' zegt Nagla, 'ik zou

Honda vannacht nog dwingen te kiezen: zij of ik.'

Aziza kijkt strak voor zich uit de weg op en antwoordt niet. Haar gedachten lijken elders.

Als ik de volgende dag met Aziza door de stad rijd, vraagt ze: 'Heb je *de kleine man* al ooit gezien?'

'Nee, hoezo?'

Ze stopt bij het partijgebouw. 'Kijk links van je, daar is hij.'

Met een hoofdbeweging wijst ze naar een bronzen beeld dat bij de ingang staat. Karume. Hij is vereeuwigd met zijn stok in de hand. 'Daar werd hij in 1972 vermoord,' zegt ze, 'terwijl hij zat te kaarten met zijn vrienden.' Na de aanslag werden alle militairen van Arabische oorsprong opgepakt. 'Mijn man was een van hen.'

Ze start de auto opnieuw. 'Twee jaar lang heb ik naar hem gezocht,' zegt ze met vlakke stem, 'maar niemand wist waar hij was.' Er deden vreemde verhalen de ronde. Sommigen zeiden dat de gevangenen naar het eiland met de reuzeschildpadden waren gebracht waar ze elke ochtend met zeewater de schilden van de padden moesten schrobben. Aziza lacht bitter: 'Padden schrobben! Stel je voor!'

Toen het proces op tv werd uitgezonden, zat het hele eiland aan het toestel gekluisterd. Aziza zocht op de beklagdenbank naar haar man, maar kon hem niet ontwaren. Een van de beschuldigden ontkende. Waarom had hij dan eerder bekend, vroeg de rechter. 'Omdat ik niet doodgeknuppeld wilde worden zoals Latif...' Meer hoorde Aziza niet. Ze viel flauw. Het was de naam van haar man die genoemd werd.

Ze vertelt het alsof het een ander overkwam. Ze woonde in die tijd in een huis van de staat, na het proces moest ze met haar kinderen terug naar haar moeder. Ze had altijd willen zingen, maar als getrouwde vrouw – echtgenote van een militair bovendien! – was dat ondenkbaar geweest. Ineens lag alles anders. Ze was een weduwe die drie kinderen moest onderhouden. Tijdens een van haar optredens ontmoette ze Nagla. 'Die heeft me sindsdien niet meer losgelaten.'